

Ivo Perić
Zagreb

O NAMJERI JOSIPA JURJA STROSSMAYERA DA KUPI OTOK LOKRUM

Otok Lokrum bio je tijekom 19. st. u privatnom vlasništvu, mijenjajući svoje gospodare. Godine 1873. za njegovu se kupnju zainteresirao i J. J. Strossmayer, biskup iz Đakova, no njegova je namjera ostala neostvarena. Lokrum je u postupku tadašnje prodaje došao u ruke prijestolonasljednika Rudolfa, sina cara Franje Josipa I.

Otok Lokrum nalazi se jugoistočno od grada Dubrovnika, udaljen od dubrovačke gradske luke oko 700 m. Taj vazdazeleni otok s bujnom suptropskom vegetacijom na površini od oko 0,8 km² za Dubrovnik je uvijek značio mnogo: kao prirodna brana od velikih valova koje stvaraju snažni vjetrovi iz pravca jugoistoka, kao zaklonište ribara i kao izletišta. Prvi stalni stanovnici Lokruma bili su benediktinci, koji su tu, u svom samostanu, kontinuirano boravili kroz više od 700 godina - od 11. do kraja 18. stoljeća. Na molbu dubrovačke vlade, kojoj je nedostajalo novca i za funkcioniranje humanitarnih ustanova u Dubrovniku, papa Pio VI. joj je, u korist tih ustanova, ustupio 1798. benediktinske posjede na Lokrumu. Nakon toga, da bi što prije došla do potrebnog joj novca, dubrovačka je vlada objavila prodaju Lokruma, koji je kupnjom između 1800. i 1803. postao vlasništvo petorice kupaca.¹ Jedan od tih kupaca bio je Marko Kukica-Tomašević, koji je, daljnjim prekupom, postao jedini vlasnik Lokruma. Njegovi su nasljednici (sinovci) 1860. prodali taj otok austrijskom nadvojvodi Maksimilijanu.²

Austrijski nadvojvoda Maksimilijan, mlađi brat cara Franje Josipa I, bio je od 1851. zapovijednik austrijske ratne mornarice i u razdoblju od 1857. do 1859. guverner Lombardijsko-mletačkoga kraljevstva. Austrijski ratni brodovi često su se nalazili i u vodama blizu Dubrovnika. Tu se, kraj sjeverne strane Lokruma, 9. svibnja 1859. zaustavio i usidrio austrijski ratni brod *Triton*, tipa brik, na kojemu se, istog dana uvečer, zapalila i eksplodirala njegova barutana. Od 95 članova *Tritonove* posade, samo je 10 preživjelo tu katastrofu. Potresen tim događajem, na Lokrum je - odmah iza istražne komisije austro-ugarske ratne mornarice - stigao i nadvojvoda Maksimilijan. Kao ljubitelj prirode i prirodnih ljepota, on je usput razgledao i cijeli otok. A kako mu je bilo rečeno da vlasnici otoka nastoje prodati taj otok, u njemu se razbuktala želja da bude kupac. I tu je svoju želju realizirao.

Kao novi vlasnik Lokruma, Maksimilijan je dao preurediti zgradu bivšeg benediktinskog samostana za svoja povremena boravišta, urediti šetališne prolaze i prilaze, te zasaditi razno ukrasno bilje. Jednaku ljubav prema Lokrumu gajila je i Maksimilijanova supruga, te su oboje - sa svojom

¹ Miho Miljanić, *Lokrum*. Zagreb: 1986: 39.

² *Slovinac* 14 (1880): 272.

Slika 1: Biskup Josip Juraj Strossmayer

Slika 2: Pogled na Dubrovnik i Lokrum

brojnom poslugom i pratnjom - često boravili na tom otoku sve do odlaska u Meksiko, gdje je Maksimilijan proglašen carem i u sukobu s tamošnjim narodnim oružanim otporom bio uhićen, osuđen na smrt i strijeljan u gradu Queretaru 1867.

Poslije Maksimilijanove smrti Lokrum je 1869. postao vlasništvom Petra Dumičića, koji ga je, počev od 1872., nastojao prodati. Među zainteresiranim kupcima bio je i Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-srijemski sa sjedištem u Đakovu.

Ostvarujući svoj program »Sve za vjeru i za domovinu!« - Strossmayer je postao izuzetno cijenjena i utjecajna ličnost među Hrvatima. Bio je vrlo sposoban, energičan i poduzetan, a i gospodarski vrlo moćan, jer je raspolagao prihodima velikog vlastelinstva đakovačke biskupije. Svojom financijskom potporom mnogo je učinio za hrvatske crkvene ustanove. Istodobno, iskazao se i kao u svom vremenu najveći hrvatski mecena književnosti, znanosti, umjetnosti, kulture i prosvjete. Uporno se zalagao za ujedinjenje hrvatskih zemalja, u čemu je imao brojne sljedbenike na cjelokupnom hrvatskom nacionalnom prostoru, snažno obuzete hrvatskim domoljubljem i hrvatskom političkom mišlju. Kad se njegov prijatelj, politički istomišljenik i suradnik Franjo Rački početkom srpnja 1873. vratio u Zagreb nakon jednomjesečnog znanstvenoistraživačkog rada u Dalmaciji, pisao mu je: »Prije svega imadem Vam izručiti premnogo pozdrava od Vaših mnogobrojnih štovatelja po cijeloj Dalmaciji od Zadra do Kotora, a osobito od Klaića, Pavlinovića, Vojnovića, Pucića itd. Svuder pitahu me, kada ćete posjetiti Dalmaciju. To bi bilo veliko veselje po cijelom narodu. Zemlja je zanimiva, prem je teško po njoj putovati, jer je ona za nas potpuni otok.«³

Dalmacija je u to vrijeme bila odvojena od banske Hrvatske ne samo u upravno-administrativnom, već i u prometnom pogledu. Između Dalmacije i banske Hrvatske nije bilo ni dobrog kolskog puta, ni željezničke veze. Ako se npr. iz Zagreba putovalo u Dalmaciju, to se putovanje odvijalo preko Rijeke (do Rijeke - željeznicom, a iz Rijeke - parobrodom). Strossmayer je s interesom pratio sve što se zbiva u političkom, kulturnom i gospodarskom životu Dalmacije (onoliko, koliko je o tome mogao biti informiran putem novina, časopisa, razne literature i prepiske s tamošnjim štovaocima), ali nikada - ni do tog vremena, ni kasnije - nije bio u Dalmaciji, premda je imao želju da je posjeti. Njegovo knjiško poznavanje Dalmacije bilo je dovoljno da shvati veliko značenje njezinih starih urbanih središta za kulturu cijeloga hrvatskog naroda. Volio je on i Zadar i Šibenik i Trogir i Split, ali najviše Dubrovnik. Kad bi posjetio Dalmaciju, ostao bi u Dubrovniku najdulje, »barem 10 dana«, jer - kako je pisao u jednom svom pismu - volio je Dubrovnik više »nego svoje rođeno mjesto«.⁴

Razumljivo je stoga što se Strossmayer zainteresirao i za kupnju Lokruma, otoka kraj Dubrovnika. On je Lokrum nazivao Lakroma (prema talijanskom: Lacroma). Svoj interes za kupnju tog otoka priopćio je 31. srpnja 1873. i Franji Račkom: »Pisao sam ovih dana u Dubrovnik Niki Puciću da ako Lakroma ne bude skuplja od dvadeset do 30 hiljada for. da ju za mene kupi. Ja bi tu tada probavio posljednje dane života svoga u samoći. Ako bi se izbilja kupila Lakroma za mene, onda bi se zajedno tamo odvezli da uredimo stvar i pripravimo za zimno obitavanje.«⁵

Na to mu je Franjo Rački 3. kolovoza 1873. odgovorio: »Oprostite, ako nešto primjećujem na Vašu opasku glede svrhe za koju biste kupili Lokrum. Ako Vam sredstva dopuštaju da ga kupite za stanovanje zimno, nikada bolje. Ali valja Vam uvijek ugušiti onu misao o nekakvoj rezignaciji na biskupiji. Ta komu bi to bolje došlo, negoli neprijateljem našega naroda? Oni bi Vašom voljom postigli ono, što su mislili izvesti proti Vašoj volji. Ni silom ne biste se smjeli udaljiti, kamo li

³ *Korespondencija Rački - Strossmayer*. Knjiga prva. Zagreb: ur. F. Šišić, 1928: 225.

⁴ *Korespondencija Rački - Strossmayer*. Knjiga četvrta. Zagreb: ur. F. Šišić, 1931: 425.

⁵ *Korespondencija Rački - Strossmayer*. Knjiga prva. Zagreb: ur. F. Šišić, 1928: 229.

dobrom voljom. Drugo je, ako si namaknete takovo utočište, kano što je Lokrum, gdje bi mogli provesti koji mjesec svake godine. Nu valja Vam znati da iz Lokruma ne biste imali materijalne koristi; moglo bi se ipak zavesti takovo gospodarstvo da se samo uzdržaje, a o tome ne bi Vas nitko od grofa Nike Pucića uputio bolje«. ⁶

Uvažavajući rezoniranje Franje Račkog, Strossmayer mu je 7. kolovoza 1873. pojasnio: »Što se Lakrome tiče, Vaše misli su posve i moje misli. Odavna ja tako mislim i snujem. Ja ću, ako koju godinu poživim, otići bez dvojbe u mir, ali samo tada, ako znao budem tko će mi biti nasljednikom«. ⁷

O svojoj namjeri da kupi otok Lokrum, Strossmayer je 8. kolovoza 1873. obavijestio i Mihovila Pavlinovića: »Ja sam ovih dana pisao Nikoli Pučiću, da ako Lakroma ne bude stala više od 20 do 30 hilj. for. da ju uzme za me. Molim Vas, ako slučajno budete s njim, da mu rečete da sam u velikoj stisci novčanoj, pak ne bi mogao za stvar ništ više dati, nego što uistinu vriedi. Ako se Lakroma dobiti može, onda čim cjenije dobie, tiem za mene bolje. Kako velim nipošto ne bi mogao podnieti da stvar strogu mjeru prekorači«. ⁸

U to je vrijeme u zagrebačkom *Viencu* bio objavljen članak Franje Račkog o Lokrumu, kojega je Strossmayer pročitao s najvećom pažnjom. Taj ga je članak još više zagrijao za kupnju Lokruma. Međutim, iz Dubrovnika je stigla nepovoljna vijest, koja ga je žalostila. O svemu tome Strossmayer je 25. kolovoza 1873. pisao Franji Račkom: »Čitao sam Vaš lijepi opis Lakrome. Gosp. Niko Pucić, komu sam nalog dao da je na javnoj dražbi, ako ne bude preskupa, kupi, otpisuje mi da je najednoč brzajavna zapovijed iz Beča došla da se otok ne ima javnom dražbom prodavati. Veli mi Niko Veliki da se je i on tomu čudio, a i advokat i sud koji je to izvesti imao. Ja slutim da će ju koji član carske kuće kupiti. Žao mi je vele, jerbo bi tu moje mirovanje bilo, ako mi Bog sam skoro mirovanje ne pripravi. Kad sam čitao Vaš lijepi opis, duplo mi je žao bilo da mi nakana nije za rukom pošla«. ⁹

Strossmayerova pretpostavka: da će Lokrum kupiti neki »član carske kuće« - zaista se i obistinila. Najzad, nakon duljih kupoprodajnih pregovora, Lokrum je 1. listopada 1879. kupljen za prijestolonasljednika, carevića Rudolfa. ¹⁰ Pet godina kasnije, 27. svibnja 1884., taj je otok bio i uknjižen u Dubrovniku na ime prijestolonasljednika Rudolfa. ¹¹

Dubrovčani bi - kako je 13. rujna 1874. pisao Medo Pucić - bili najzadovoljniji da je Lokrum postao Strossmayerov posjed, jer bi u tom slučaju Strossmayer bio u njihovoj blizini, pa makar godišnje »samo i za koji mjesec«. Ali, kad to već nije bilo moguće, Medo Pucić je 8. listopada 1879. predlagao Strossmayeru da u Dubrovniku kupi kuću prof. Josipa Kobenzla, koja se prodavala za 12.000 fiorina. Ta kuća »gospocki građena« - kako ju je opisao Medo Pucić - nalazila se na predjelu Boninovo, »na putu od grada u Gruž«, koji »položaj ne može biti bolji«. Imala je velike prozore i pogled na otvoreno more, a uz to bila je dostupna i kočijama. ¹² Strossmayer, međutim, nije pokazao interes za kupnju te kuće. Njegov interes - kao kupca - bio je, dakle, vezan samo za Lokrum.

U bogatoj Strossmayerovoj biografiji, punoj zanimljivosti, i ova je njegova namjera da kupi otok Lokrum vrlo zanimljiva. Ta zanimljivost potakla je nastanak i ovog članka.

⁶ Ibid.: 231.

⁷ Ibid.: 233.

⁸ Ante Palavršić i Benedikta Zelić, *Korespondencija Mihovila Pavlinovića*. Split: 1962: 197.

⁹ *Korespondencija Rački - Strossmayer*. Knjiga druga. Zagreb: ur. F. Šišić, 1929: 434.

¹⁰ *Slovinac* 14 (1880): 272.

¹¹ Arhiv Dubrovačke općine. Zemljišno-knjižni odjel. Katastarska općina Dubrovnik, zemljišni uložak 12 (Lokrum).

¹² Ivo Perić, »Josip Juraj Strossmayer i Dalmacija.« *Dubrovnik* 1/1-2 (1990): 37.

Ivo Perić

ON THE INTENTION OF JOSIP JURAJ STROSSMAYER
TO PURCHASE THE ISLAND OF LOKRUM

Summary

The island of Lokrum lies in the vicinity of the city of Dubrovnik (700 m far from the town itself). It occupies an area of 0.8 km². It is covered with opulent subtropical evergreen vegetation and is of tremendous value for Dubrovnik: as a natural breakwater protecting the town from the strong south-east winds, as a fishermen's shelter, and as an excursion point.

The sole inhabitants of Lokrum were the Benedictines who resided in their monastery from the 11th century to the end of the 18th century. In 1798 Pope Pius VI conceded the island of Lokrum as a Benedictine estate to the government of the Republic of Dubrovnik. The latter again sold Lokrum, and it was to become private property.

In the course of the 19th century, Lokrum changed proprietors on several occasions. In 1873 Josip Juraj Strossmayer, the bishop of Đakovo, showed a peculiar interest in purchasing the island. Unfortunately, his intention remained fruitless when Lokrum came into possession of Prince Rudolph, the son of Emperor Franz Joseph I and the heir to the Austrian throne.

In the rich and above all appealing biography of J.J.Strossmayer, his aim to buy the island of Lokrum certainly draws attention and has therefore been made the subject of this study.